

Vergaderjaar 2013–2014

31 293

Primair Onderwijs

31 289

Voortgezet Onderwijs

Nr. 207

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Den Haag, 1 juli 2014

Inleiding

Nederland telt steeds meer brede scholen. Op dit moment zijn het er in het primair onderwijs ongeveer 2000. In 2011 waren dat er 1600. Het percentage brede scholen in het voortgezet onderwijs is de afgelopen jaren stabiel gebleven (17% van het totaal aantal vo-vestigingen). Voor de derde keer is de ontwikkeling van brede scholen in kaart gebracht in het Jaarbericht brede scholen (eerder verscheen dit Jaarbericht in 2009 en 2011). Hieruit blijkt dat in het primair onderwijs steeds meer scholen, kinderopvangorganisaties, sportverenigingen, culturele instellingen, gemeenten en andere partijen de krachten bundelen.

Het Rijk investeert niet direct in de ontwikkeling en kwaliteit van brede scholen. Het beleid is erop gericht de beweging van onderop te stimuleren. Dat gebeurt via het Landelijk Steunpunt Brede Scholen, met een bijdrage in het Gemeentefonds voor de Brede impuls combinatiefuncties en buurtsportcoaches en door het creëren van ruimte via experimenten en pilots. Dit werpt zijn vruchten af, maar we zijn er nog niet. Op veel plaatsen is een sterke basis voor samenwerking gerealiseerd. Het is nu zaak dat samenwerkingspartners bewuster keuzes gaan maken en gezamenlijk doelen formuleren en de activiteiten daarop afstemmen. Tevens ervaren scholen, kinderopvangorganisaties en gemeenten belemmeringen in het realiseren van integrale kindcentra (ikc's) en sluitende dagarrangementen. In deze brief staat op welke manier ik de ontwikkeling van brede scholen ga ondersteunen en waar mogelijk belemmeringen ga wegnemen.

Bij deze brief ontvangt u het «Jaarbericht brede scholen en integrale kindcentra 2013» en «De brede school in een veranderend tijdsgewricht, uitkomsten landelijke effectmeting 2009–2013»¹.

Grote diversiteit aan brede scholen

Brede scholen richten zich voornamelijk op de ontwikkeling van kinderen en het bieden van dagarrangementen. Bij de ontwikkeling van kinderen gaat het bijvoorbeeld om het bieden van ontwikkelingskansen voor kinderen met een achterstand, om talentontwikkeling of bevordering van burgerschap. Met het realiseren van dagarrangementen waarbij school en buitenschools aanbod praktisch en in tijd goed op elkaar aansluiten kunnen werkende ouders de schooltijden beter afstemmen op hun werktijden. Daarmee wordt het voor werkende ouders eenvoudiger om arbeid en zorg te combineren.

Scholen en hun partners geven op hun eigen wijze invulling aan het begrip «brede school». Dé brede school bestaat niet. Met wie wordt samengewerkt, met welke doelen en voor welke doelgroep, verschilt per school. Dit hangt onder meer samen met de wijk, de stad of het dorp waarin de school staat, en vaak ook met andere omstandigheden die van plaats tot plaats verschillen. De activiteiten die brede scholen aanbieden, variëren van educatie tot activiteiten op het gebied van sport, kunst en cultuur, zorg en begeleiding, en natuur en techniek.

Schoolportretten brede school

Basisschool Caleidoscoop in Almere werkt samen met de kinderopvang, de tennisvereniging en het welzijnswerk. Samen bieden de partners de sportieve «Campus Caleidoscoop» waarin onderwijs, sport, opvang, sociaal cultureel werk en recreatie elkaar goed aanvullen en op elkaar aansluiten. Om sporten na schooltijd verder te stimuleren, werkt Caleidoscoop volgens een drietrapsraket. «Kinderen in de middenbouw maken onder schooltijd kennis met een sport. Iemand van bijvoorbeeld de badmintonvereniging komt dan op school een badmintonles geven. Vervolgens kunnen de kinderen na school een badmintonclinic volgen. De derde stap is dat de kinderen beslissen om lid te worden van de badmintonvereniging», zegt Els Zoete, regisseur bij Caleidoscoop.

Bij *Kindcentrum Johan Friso in Steenwijk* kunnen kinderen terecht van 7.00 – 19.00 uur. De ouders zijn heel tevreden met deze ruime openingstijden. In de samenwerking tussen de basisschool, het kinderdagverblijf en de bso werken de partners aan een doorgaande leerlijn. Zo werken de basisschool en de bso allebei met het model van meervoudige intelligentie, dat uitgaat van het principe dat kinderen op verschillende manieren leren. Ook is Kindcentrum John Friso onlangs begonnen met het invoeren van de Vreedzame school, een methode die kinderen leert hoe ze met elkaar moeten omgaan. «De principes en omgangsvormen die we in het kader van de Vreedzame school met elkaar hebben afgesproken trekken we door naar de bso. Het is voor kinderen wel zo overzichtelijk als op de bso dezelfde regels gelden als in de schoolbanken», aldus Henriëtte Tijssen-Van der Laan, directeur van het kindcentrum.

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

Een schoolportret van Caleidoscoop, Kindcentrum Johan Friso en zes andere brede scholen is opgenomen in het boekje «De brede school, Successen delen werkt!», dat te vinden is op de website www.bredeschool.nl.

Wat levert de brede school op?

Welk effect heeft de brede school op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen? Dat was de hoofdvraag van de landelijke effectmeting naar brede scholen die is uitgevoerd in het primair onderwijs.

Om dit te kunnen onderzoeken is gekeken naar wat brede scholen doen (proces) en wat daarvan directe uitkomsten (output) en uitkomsten op lange termijn (outcome) zijn. Bij het proces is gekeken naar de mate van samenwerking, het activiteitsaanbod en de aanwezigheid van randvoorwaarden. De directe uitkomsten geven een beeld van de deelname van leerlingen aan het activiteitsaanbod. Bij de uitkomsten op de lange termijn gaat het om de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen van de landelijke effectmeting brede scholen.

Het activiteitsaanbod is gevarieerd

Zoals ook uit het Jaarbericht brede scholen blijkt, bieden de meeste brede scholen uiteenlopende activiteiten aan op het gebied van sport & bewegen, kunst & cultuur, educatie en multimedia & techniek. Hieronder volgt een illustratie van de soorten activiteiten die brede scholen aanbieden.

Bij kunst & cultuur kunnen kinderen bijvoorbeeld gitaar spelen, beeldhouwen, kleding maken, koken of naar een museum of voorstelling gaan. Op het gebied van sport & bewegen kan het gaan om individuele sporten (bijvoorbeeld turnen, tennis, fitness, judo) of teamsporten (bijvoorbeeld voetbal, volleybal, korfbal), maar ook zijn er brede scholen waar kinderen kunnen deelnemen aan dansactiviteiten of jeugdcircus. En met sportinstuif kunnen kinderen meerdere sporten uitproberen.

Brede scholen met educatieve activiteiten bieden bijvoorbeeld taal- en leesactiviteiten, zoals een kinderpersbureau, bibliotheekbezoek of een typecursus. Sommige brede scholen bieden activiteiten rond natuur & milieueducatie, zoals een bezoek aan de kinderboerderij. Ook zijn er brede scholen die huiswerkbegeleiding aanbieden. In de categorie techniek en multimedia bieden brede scholen activiteiten aan, zoals een film maken, een website maken, timmeren of met technisch lego bouwen.

Wel zijn er grote verschillen in de omvang van het aanbod. Sommige brede scholen bieden jaarlijks meer dan 300 uur aan activiteiten aan, terwijl het programma op andere brede scholen amper 40 uur per jaar beslaat.

Grote verschillen in deelname aan activiteiten

Gemiddeld genomen slagen brede scholen er in meer dan de helft van hun leerlingen mee te laten doen aan bredeschoolactiviteiten. De verschillen tussen brede scholen zijn op dit aspect wel heel groot. Dan gaat het om zowel het aantal leerlingen dat meedoet als om de frequentie van de deelname. Op sommige brede scholen maken bijna alle leerlingen gebruik van het activiteitsaanbod, op andere slechts een enkeling. Qua frequentie varieert het van brede scholen waar leerlingen gemiddeld vier keer per week deelnemen aan een activiteit tot brede scholen met

leerlingen die nog geen twee keer per schooljaar meedoen. Op brede scholen die voorop lopen qua randvoorwaarden, inhoud, organisatie en programma doen meer leerlingen mee aan het activiteitenaanbod dan op andere brede scholen.

De sport- en cultuuractiviteiten op brede scholen zijn het meest populair onder leerlingen. Verder maken meisjes en jongens even vaak gebruik van het activiteitenaanbod. En dan maakt het soort activiteit niet uit. Zo doen jongens net zo vaak mee aan activiteiten op het gebied van kunst en cultuur, en meisjes gaan net zo vaak mee naar techniekactiviteiten als jongens. Ook blijken er geen verschillen tussen leerjaren. Leerlingen uit groep 3 tot en met 5 doen gemiddeld net zo vaak mee aan activiteiten als leerlingen uit groep 6 tot en met 8.

Leerlingen brede school gaan vaker naar de bibliotheek

Op zowel brede scholen als controle scholen gaan veel leerlingen wel eens naar de bibliotheek. Wat opvalt, is dat de bibliotheekbezoekers van brede scholen dit veelal één keer per week doen, terwijl die van controlescholen meestal één keer per maand gaan. Ook blijken meer leerlingen van brede scholen in hun vrije tijd te lezen dan leerlingen van controlescholen.

Randvoorwaarden voor samenwerking zijn op orde

De meeste bredeschooldirecteuren- en leerkrachten zijn positief over de samenwerking tussen de partners van de brede school. Aan de randvoorwaarden voor een goede samenwerking is veelal voldaan. Dan gaat het om bijvoorbeeld de aanwezigheid van draagvlak voor samenwerking, van een overlegstructuur, van een bredeschoolcoördinator en van de inzet van combinatiefunctionarissen.

Geen verschil in cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling

Op basis van deze landelijke effectmeting kan worden vastgesteld dat leerlingen van brede scholen en leerlingen van controlescholen zich gemiddeld in hetzelfde tempo ontwikkelen op cognitief en sociaal-emotioneel gebied.

Om zicht te krijgen op de cognitieve ontwikkeling van de leerlingen is in het onderzoek gekeken naar de cito-scores op het gebied van woordenschat, begrijpend lezen en rekenen/wiskunde die de leerlingen op drie meetmomenten hebben behaald. Dan blijkt dat leerlingen van brede scholen en leerlingen van controlescholen zich gemiddeld in hetzelfde tempo ontwikkelen. Het maakt voor hun vorderingen op cognitief gebied dus niet uit of ze op een brede school zitten of niet en het verschil tussen bredeschoolleerlingen en controleschoolleerlingen wordt dus niet groter. Dit geldt ook voor leerlingen met een leerlinggewicht en voor niet-westerse allochtone leerlingen. Zij maken evenveel vorderingen op cognitief gebied als leerlingen zonder leerlinggewicht en autochtone leerlingen. Ongeacht de school waarop ze zitten.

Wel blijkt dat vaker meedoen aan activiteiten op een brede school kinderen sociaal vaardiger maakt. Naarmate kinderen op een brede school vaker deelnemen aan activiteiten ontwikkelen ze zich beter als het gaat om de omgang met medeleerlingen en met leerkrachten. Leerlingen profiteren wat dit betreft dus van hun deelname aan bredeschoolactiviteiten.

Is deze uitkomst heel verrassend? Niet als je kijkt naar de naschoolse activiteiten die worden aangeboden binnen brede scholen. Bredeschoolactiviteiten richten zich immers vaak niet expliciet op de cognitieve en/of sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Voor sommige brede scholen is bijvoorbeeld het kennismaken met cultuur en sport het doel. Leerlingen nieuwe ervaringen bieden en de kans geven iets uit te proberen (gitaar spelen, volleyballen), daar gaat het bij deze brede scholen om. Het ligt niet voor de hand om bij een dergelijke aanpak effecten op taal- en rekenscores te verwachten. Veel brede scholen bieden ook educatieve activiteiten aan. Als je daarbij als partners binnen een brede school geen concrete leerdoelen formuleert en slechts enkele leerlingen deelnemen, dan kun je niet zonder meer verwachten dat dat ook leidt tot verbeteringen op het gebied van taal en rekenen.

Wat kan beter?

Wat de effectmeting brede scholen ons leert, is dat op lokaal niveau het activiteitenaanbod vaak niet sterk gericht is op de doelen. Wanneer partijen binnen de brede school (meetbare) doelen stellen om de taal- en rekenprestaties van leerlingen te verbeteren, dan vergt het bereiken daarvan een andere aanpak. Met ongerichte programmering en een vrijblijvend activiteitenaanbod van de brede school wordt dat doel niet bereikt.

De brede scholen in de landelijke effectmeting weten het schoolse en buitenschoolse aanbod praktisch goed op elkaar af te stemmen. De inhoudelijke verbinding kan beter. De helft van de brede scholen heeft geen duidelijke gezamenlijke pedagogische visie of het is niet duidelijk wat de bredeschoolactiviteiten de leerlingen concreet moeten opleveren.

Meer planmatig werken

Om te komen tot een meer effectieve aanpak binnen brede scholen is duidelijke sturing en regie noodzakelijk en is het van belang om meer planmatig te werken. Bij een brede school is sprake van planmatig werken als een aantal processtappen worden gezet: formuleren van de doelen die men wil bereiken; een activiteitenaanbod samenstellen dat bijdraagt aan het realiseren van die doelen; de doelstellingen en activiteiten evalueren. Uit het Jaarbericht brede school blijkt dat bij minder dan 45% van de brede scholen al deze stappen worden gezet en de proceskwaliteit hoog is.

Werkzame factoren

Voor een brede school met veel leerlingen met een onderwijsachterstand (leerlinggewicht) kan het van belang zijn om ook in de bredeschoolactiviteiten met leerlingen te werken aan het verbeteren van de woordenschat, het begrijpend lezen en/of rekenen/wiskunde. Om te komen tot meer resultaat op het gebied van onderwijsleerprestaties is het belangrijk dat brede scholen de werkzame factoren toepassen die onderzoek heeft opgeleverd, zoals:

- de deelname is voldoende intensief;
- de kwaliteit van de activiteiten is hoog (inhoudelijk en pedagogisch-didactisch);
- de activiteiten hebben een duidelijk leerdoel;
- er wordt een gevarieerd programma van activiteiten aangeboden;
- er wordt regelmatig geëvalueerd;
- de groepen zijn niet te groot;
- er is afstemming tussen het schoolse en het buitenschoolse aanbod, waardoor een doorgaande lijn ontstaat;

- er wordt expliciet aandacht besteed aan het vergroten van de ouderbetrokkenheid.

Ondersteuning van brede scholen

De toename van brede scholen is een ontwikkeling van onderop. Brede scholen komen vooral tot stand dankzij inspanningen van onderwijs, kinderopvang en andere lokale partijen vanuit de overtuiging dat zij door samen te werken meer kunnen bieden aan kinderen, ouders en buurtbewoners. Mijn rol is om (startende) brede scholen te ondersteunen en waar mogelijk belemmeringen weg te nemen.

Naar een meer effectieve aanpak op brede scholen

Op veel plaatsen is een goede basis voor samenwerking gerealiseerd. De randvoorwaarden voor samenwerking zijn bij veel brede scholen prima op orde. Het is nu zaak dat samenwerkingspartners bewuster keuzes gaan maken, gezamenlijk doelen formuleren en de activiteiten daarop afstemmen. Wat moeten de activiteiten de leerlingen concreet opleveren? En waar moet het activiteitenaanbod aan voldoen om dat ook te kunnen bereiken? Daarom geef ik het Landelijk Steunpunt Brede Scholen de opdracht om komend schooljaar brede scholen te stimuleren om tot een meer effectieve aanpak te komen. Het Landelijk Steunpunt zal de leerpunten uit de effectmeting brede scholen vertalen in het nieuwe activiteitenplan 2014–2015.

Integratie van onderwijs en opvang

Steeds meer brede scholen noemen hun samenwerkingsverband een (integraal) kindcentrum (ikc). De ikc's zijn nog volop in ontwikkeling en vertonen grote verschillen in de mate van integratie van onderwijs en opvang. In krimpgebieden wordt vaak gekozen voor bundeling van voorzieningen om onderwijs en kinderopvang ook in kleine kernen op een betaalbare en kwalitatief hoogwaardige wijze in stand te houden. Ik weet dat partijen die een integraal kindcentrum willen ontwikkelen regelmatig belemmeringen ervaren bij het integreren van onderwijs en opvang. De voorlopers laten zich daar niet door tegenhouden, maar geven aan dat het hen wel veel tijd en energie kost om die praktische problemen op te lossen.

Het kabinet onderneemt verschillende acties om mogelijke oplossingen hiervoor te vinden: de pilot gemeentebrede dagarrangementen, het experiment flexibilisering onderwijstijd en verbetering van de afstemming tussen toezicht op onderwijs en kinderopvang.

Lopende pilots en experimenten

Sinds 2012 loopt de pilot gemeentebrede dagarrangementen. Het Landelijk Steunpunt Brede Scholen begeleidt drie gemeenten bij het realiseren van deze dagarrangementen. Het doel is dat zij daarbij belemmeringen opsporen en binnen de wettelijke kaders zoeken naar mogelijke oplossingen. De gemeenten wisselen gedurende de pilot vragen en ervaringen met elkaar uit. De resultaten van deze pilot komen beschikbaar in 2015.

Tevens participeren twaalf basisscholen (en kinderopvangorganisaties) in het experiment flexibilisering onderwijstijd met onderwijs in de zomervakantie en flexibele onderwijstijden. School en opvang werken hierbij samen aan organisatorische en pedagogische verbinding en komen tegemoet aan de vraag uit de samenleving om meer flexibiliteit. Op

1 augustus 2014 zal het experiment flexibilisering onderwijstijd eindigen. Uw Kamer zal dan worden geïnformeerd over de slotrapportage van het experiment.

Betere afstemming tussen toezicht op onderwijs en kinderopvang

De volgende stap die nu wordt gezet, is het aanpakken van de overbodige toezichtlast. Minister Asscher en ik hebben de Inspectie van het Onderwijs en GGD Nederland de opdracht gegeven om een gezamenlijk toezichtkader te ontwikkelen voor geïntegreerde voorzieningen voor onderwijs en kinderopvang, binnen de bestaande regelgeving. Voorafgaand aan de beoogde invoering van een geïntegreerd toezichtkader in 2015, zal de regering uw Kamer in de 2e helft van 2014 in een brief over Toezicht en Veiligheid in de kinderopvang informeren over dit gezamenlijke toezichtkader. Wij reageren dan ook op de motie Yücel/Tellegen² over het beter op elkaar laten aansluiten van de kwaliteitseisen en de daarbij behorende toezichtkaders, zodat brede scholen en integrale kindcentra bevorderd kunnen worden.

Tot slot

Op lokaal (en regionaal) niveau hebben verschillende maatschappelijke ontwikkelingen invloed op de verdere ontwikkeling van brede scholen. Denk aan afstemming en kwaliteitsverbetering van de voorschoolse voorzieningen, de invoering van passend onderwijs, de decentralisatie van de jeugdzorg naar gemeenten, aandacht voor gezonde leefstijl, maar ook aan zaken als krimp en onderhoud van schoolgebouwen. Gemeenten, schoolbesturen, kinderopvangorganisaties en hun lokale partners zijn aanzet om deze ontwikkelingen gezamenlijk op te pakken.

De ervaringen en opbrengsten van de bredeschoolontwikkeling in Nederland bieden een uitstekende basis om op voort te bouwen. De kunst is om de verworvenheden van brede scholen te borgen, de samenwerking te continueren en waar nodig uit te breiden en nieuwe ontwikkelingen en trends daarin mee te nemen. Tegelijkertijd is het van belang – zoals hiervoor geschetst – meer focus aan te brengen in de aanpak en het aanbod van brede scholen om op die wijze meer effect te genereren.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
S. Dekker

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2013/2014, 31 322, nr. 237